

Edvard Lotko¹

Mirek Čejka

Kladu si otázku: Je vůbec možné, aby jeden člověk řekl něco netriviálního o druhém člověku? Jistou odpověď nemám, ale přece jen si myslím a doufám, že jsou dvě oblasti, na něž se můžeme obrátit, chceme-li se o to pokusit. Předně je to aktuálně sdílená osobní zkušenost. Za druhé je to možnost poznat tu část duševního vlastnictví, kterou nám dá ten druhý k dispozici v nějaké objektivizované podobě. Mám to štěstí, že mohu vzhledem k našemu jubilantovi čerpat z obojího zdroje.

Nejdříve tedy osobní zdroj. S Edvardem Lotkem jsme vstoupili do lingvistiky prakticky zároveň a ve stejném oboru – dialektologii. (Podle vlastní zkušenosti tento obor považuji pro mladé adepty za nejlepší vstupní bránu do jazykovědy, protože práce v poli je ta nejpřímější metoda, jak si čichnout k jazykové realitě, než začneme teoretizovat.) Tedy díky této časové shodě jsme se my dva seznámili už v polovině padesátých let, kdy Lotkovi už vyšly v Olomouci první dialektologické příspěvky a kdy já jsem na Palackého univerzitě pomáhal u Běliče mapovat východomoravský materiál. Lotkova nářeční oblast byla více na sever, v jeho rodném kraji mezi Ostravicí a Olší. Je to terén, o jehož jazykovém charakteru se vedly žhavé diskuse mezi polskými a českými lingvisty – našimi učiteli. Lotko se na doménu dialektologie soustředil více než já a také v ní víc udělal: pracoval jako syntakticky orientovaný dialektolog západotěšínských nářečí intenzivně až do konce šedesátých let. Nejvýznamnější výsledky zveřejnil v monografii *Funkcje syntaktyczne bezokolicznika w gwarach zachodniocieszyńskich* (Kraków 1964).

Tehdy se už Lotko zaměřoval i na obecnější lingvistické otázky, speciálně na negaci. Svědectvím je druhá jeho monografie *Lexikální negace v současné češtině* (Praha 1973). O ní bych jen řekl, že bych byl šťastný, kdybych ji byl napsal sám. Mám tu knížku velice rád a často se k ní vracím. Koneckonců byla to ona, která mne pobídla, abych se později více zabýval tematikou záporu. V době, kdy vyšla, jsme se vlastně teprve s Edvardem stali přáteli, a to zcela mimořádnou shodou okolností, která nás přivedla k společnému dílu, obecně lingvisticky pojatém skriptu *Jazyk a jazykověda* (1974). Byli jsme tehdy ve věku, kdy je člověk

¹ Příspěvek původně zazněl jako laudatio na oslavě 70. narozenin prof. E. Lotka v r. 2002 – výstižnost, s níž tento příspěvek podává Lotkův vědecký i lidský profil, nás vedla k tomu, abychom jej zařadili (se svolením autora) i sem, na úvod této série článků in memoriam prof. E. Lotka.

schopen i ochoten dělat nejrůznější pošetilosti, a také jsme je dělali, avšak jak skutek svědčí, naše skripta pošetilství nebyla, ačkoli práce kladla na nás začátečníky v obecné lingvistice značně vysoké nároky. Skripta byla ve své době velmi oblíbená a naše jména se tehdy vyslovovala jedním dechem. Pro mne ta společná práce byla příjemným objevem: poprvé (a vlastně možná i naposled) jsem zažil, co je to radostná a dělná spolupráce s někým blízkým. Byla to hlavně zásluha Edvardova, a to díky jeho mimořádné schopnosti naslouchat druhému, díky jeho velkému vzdělání, rozvážnosti a toleranci. Těšil jsem se vždycky na naše klidné olomoucké rozhovory u čaje a Edovy dýmky, a nejen o lingvistických věcech, a upřímně lituji, že už nepokračuji.

A teď k tomu druhému zdroji. Lotkova bibliografie čítá půl druhé stovky položek. Přes tento rozsah se dá celkem jasně přehlédnout, neboť má zřetelné tematické vrcholy a svou vnitřní logiku. Její páteří je porovnávací problematika česko-polská, k níž vlastně patří svou povahou už i zmíněné studie o východolašských a západotěšínských přechodových nářečích česko-polského typu, a na druhé straně časové osy ovšem i jubilantova přednáška, kterou za chvíli uslyšíme. Tato komparatistická dimenze, obohacená ještě o pozorování dalších mezislovanských vztahů, je u Lotka prominentní zvláště od poloviny sedmdesátých let. A odtud vede zcela přirozeně cesta k typologii, jež je v centru jeho pozornosti hlavně na přelomu let sedmdesátých a osmdesátých – poučí nás o tom např. soubor statí *Synchronní konfrontace češtiny a polštiny* (Olomouc 1997) – ale zůstává tomuto tématu věrný až do dneška, jak vidíme.

Jako odezvu na požadavky veřejnosti týkající se praktických otázek jazykové kultury zpracovával Lotko některé jevy z oblasti rétoriky v tisku a r. 1977 spolu s olomouckými kolegy-spoluautory vtělil své názory do skript *Rétorika. Základy teorie řečnictví* (Zlín). Tento impuls pak rozvíjel a prohluboval dále zejména koncem let osmdesátých a během let devadesátých. Mj. tak vznikly jeho pěkné a nesmírně užitečné knížky *Rétorika v současné praxi* (Ostrava 1986) a *Kapitoly ze současné rétoriky* (Olomouc 1997). Je třeba zvláště ocenit, že Lotko je mimořádně poučen o vývoji světové jazykovědné pragmatiky včetně rétoriky, že se výborně orientuje zejména v nejnovější odborné literatuře polské a ví mnoho i o stavu výzkumných prací a pedagogických aplikací na polských univerzitách. Tak se mu podařilo v souladu s analogickou činností pražských kolegů překročit meze těchto disciplín, jak se u nás nadlouho fixovaly v dřívějších desetiletích.

Náš pohled na dílo prof. Edvarda Lotka by nebyl úplný, kdybychom nezdůraznili aspoň nakonec, že veškerá jeho vědecká práce byla vždycky zhodnocena lidsky i jeho mimořádným pedagogickým talentem, díky němuž se jeho žáci na Palackého univerzitě i na zahraničních universitách, kde působil, mohli těšit

lingvistickému poznání na vysoké odborné úrovni. Dobrý člověk, který vždy stál sám za sebe, vytvořil dobré dílo. Tak bychom mohli shrnout vše předešlé. Nechť je dál rozvíjí a rozmnožuje. Přejme jemu i sobě, ať je mu toho dopřáno.

doc. PhDr. Mirek Čejka
Sundgaullee 58/03
D-79110 Freiburg i. Br.
mirekcejka@yahoo.co.uk